

5. NASTAVNA CJELINA PRAVILA I ZAKON Srednja škola

**Kakva pravila najviše
odgovaraju našim
potrebama?**

Igra donošenja odluka

5.1 i 5.2 Zašto su zajednici potrebna pravila?

Pravila su alati za rješavanje problema

Učenici izgrađuju institucionalni okvir

5.3 Kakva pravila najviše odgovaraju našim potrebama?

Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoja rješenja

5.4 Javni skup

Članovi zajednice dogovaraju sustav pravila

5. Nastavna cjelina

Pravila i zakon

Kakva pravila najviše odgovaraju našim potrebama?

„Pravila su alati” - konstruktivistički pristup razumijevanju ustanova

Ovaj slogan sažima bitnu konstataciju o kojoj je riječ u ovoj jedinici. Pravila, zakoni, ustavi i Opća deklaracija o ljudskim pravima mogu se podvesti pod pojam ustanove. U ovom priručniku, na ustanove se gleda kao na proizvode – ljudi su stvorili ustanove da bi ispunile određenu svrhu. U tom smislu, „pravila – ili općenito govoreći, ustanove – su alati.“

Ustanove su alati koji služe svrhama poput ovih:

- Rješavaju ozbiljne probleme u društvu;
- Neutraliziraju potencijalne izvore sukoba, jer osiguravaju stabilnost i sigurnost;
- Definiraju odnose moći između društvenih skupina s različitim interesima; na taj način štite slabije, ili isključivo daju sredstva moći nekoj skupini ili čak pojedincima.

Prema tome, da bismo razumjeli ustanove, moramo razumjeti svrhu ili interes koji su kreatori imali na umu. Ustanove su složeni sustavi koji rješavaju složene probleme. Oni su posljedica procesa pregovaranja i sukoba, revolucije ili reforme. U demokracijama je institucionalni razvoj proces kolektivnog učenja koji se događa u okviru proceduralnih pravila, budući da se ustavi trebaju mijenjati oprezno i odgovorno.

Učenici shvaćaju pojam ustanove kroz ustrojavanje jedne od njih

To ključno razumijevanje nekog pojma – konstruktivistička dimenzija stvaranja ustanove – prepoznaje se u ključnom zadatku ove jedinice. Učenici se suočavaju s političkim problemom i zadatak im je izmisliti sustav pravila za njegovo rješavanje. Postaju svjesni problema s kojima se bave kreatori ustanova i u stanju su analizirati Ustav i zakone svoje zemlje, te ljudska prava, i to mnogo oštroumnije, usredotočujući se na svrhu ustanova, a ne na izolirane dijelove pravila i propisa.

Ova verzija 5. jedinice zamišljena je kao nastavak 4. jedinice, no može se obrađivati kao zasebna nastavna cjelina koja se sastoji od četiri lekcije (vidi u nastavku daljnje pojedinosti u vezi s ovom opcijom). Obje varijante postavljaju isti zadatak i bave se istom temom. Problem s kojim se učenici bave je, kako bi ribarska zajednica trebala održivo upravljati svojim zajedničkim resursom, zalihama ribe u jezeru (za model ciljeva koji se tiču održivosti vidi Radni materijal za učenike 4.2). Potrebno je riješiti barem sljedeća četiri problema:

1. Kako ribari mogu izbjeći pretjerani izlov i uništavanje ribljih zaliha?
2. Kako ribari mogu ostvariti najbolji rezultat?
3. Kako ribari mogu postići pravednu raspodjelu dohotka?
4. Kako ribari mogu dugoročno ostvariti te ciljeve, sada i ubuduće?

Učenici imaju ključ rješenja ovih problema. Radni materijal za učenike 4.4 sadrži brojke optimalnog održivog ribljeg ulova (42 tone). Ribarima je potreban sustav pravila kojim će se nadzirati njihovo ponašanje u ostvarivanju tih ciljeva. Zadatak učenika je izraditi takav sustav. Općenito govoreći, mogu birati između pristupa koji podrazumijeva „državu“ ili „ugovor“. Oba ova pristupa imaju prednosti i mane (vidi Radni materijal za učenike 5.2).

Oba pristupa su u nekim slučajevima dobro funkcionirala, dok su u drugima doživjela neuspjeh.¹³ Da bismo vidjeli da li rješenje do kojeg su učenici došli funkcionira ili ne, moramo ga ispitati, što znači igrati nekoliko krugova ribarske igre (vidi 4. jedinicu) u dodatku ovoj jedinici. Jedinice 4. i 5. se stoga mogu kombinirati kako bi bile laboratorij za institucionalni ustroj i održivo upravljanje resursima – što je fantastičan projekt, ali oduzima mnogo vremena.

Nastavna cjelina - model koji odražava stvarnost

Kao i 4. nastavna cjelina, i ova nastavna cjelina je zamišljena kao igra. Učenici završavaju 4. jedinicu s idejom rješavanja problema pretjeranog izlova prihvaćanjem cilja koji podrazumijeva održivost (vidi Radni materijal za učenike 4.2). Raspravljali su o tome koja vrsta institucionalnog okvira bi bila primjerena (4. lekcija), ali nisu to pitanje dubinski istražili. Ova verzija 5. jedinice je nastavak ribarske igre, no s drugačijim naglaskom: kakva pravila ili zakoni najviše odgovaraju ribarskoj zajednici?

Peta (5.) nastavna cjelina simulira proces stvaranja i dogovaranja institucionalnog okvira za ribarsku zajednicu. Učenici stoga ponovo preuzimaju ulogu članova ribarske zajednice, ali s drugačijim zadatkom. Kreiraju sustav pravila. Model reducira složenost naglašavajući neke vidove koji su važni za problem koji se proučava, a ova igra nije nikakav izuzetak. Ovdje igrači ne trebaju brinuti o ribarenju i osiguravanju sredstava za život. Nema izvanjske sile koja bi prekinula njihove rasprave. Model igre stavlja naglasak na stvaranje sustava pravila. Kao i u stvarnom životu, pregovori mogu propasti – igrači možda neće postići dogovor. U tom smislu se kriteriji za uspjeh političkih pregovora i proces učenja u ODGLJP-u razlikuju. Učenici mogu mnogo naučiti u situaciji neuspjelog pregovaranja.

Uloga nastavnika – voditelj igre i predsjedavajući

Kao voditelj igre, nastavnik ima (čak) manju mogućnost davanja inputa nego tijekom ribarske igre. Kontrolira vrijeme i tako strukturira cijeli proces. U protivnom se takva igra ne bi mogla igrati u razredima u kojima se poučava ODGLJP. Nastavnik ne smije nagovarati učenike da donesu neku konkretnu odluku. Postupak odlučivanja je otvoren – može propasti ako se učenici ne mogu dogovoriti o načinu, jer su moguće različite odluke. Razlozi zbog koji učenici donose odluku jednako su zanimljivi kao i sam rezultat.

Kako iskoristiti 5. jedinicu kao zasebnu jedinicu koja se sastoji od četiri lekcije

Osnovna koncepcija jedinice ostaje ista. Sljedeće izmjene omogućuju da se nastavna cjelina obrađuje kao cjelina od četiri lekcije:

- Učenici funkcioniraju kao savjetnici ribarske zajednice, a ne kao građani. Savjetnici formiraju timove koji izrađuju sustave pravila, raspravljaju o njima i konačno dogovaraju model koji žele predložiti zajednici.
- Prva lekcija je posvećena proučavanju problema. Učenici dobivaju primjer jednog ribarskog sukoba Radni materijal za učenike 4.1, i rješenje problema održivosti Radni materijali 4.2, 4.4). Učenici stoga trebaju riješiti i taj problem, no mogu se usredotočiti na pitanje o tome koja pravila mogu potaknuti, kontrolirati ili čak prisiliti ribare da podupru cilj održivog ribarenja. Učenici se trebaju pozabaviti i pitanjem siromaštva.

Uz ovakve izmjene, nastavna cjelina može pratiti koncepciju predloženu za integriranu verziju 5. jedinice.

¹³ Vidi Elinor Ostrom, *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action* (Upravljanje običnim građanima, Evolucija ustanova za kolektivno djelovanje, Cambridge University Press, 1990).

Razvijanje kompetencije: povezanost s drugim nastavnim cjelinama u ovom priručniku

Što prikazuje ova tablica?

Naslov ovog priručnika, "Sudjelovanje u demokraciji", stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokraciji. Tablica pokazuje potencijal sinergijskih učinaka između pojedinih nastavnih cjelina ovog priručnika. Iz tablice je vidljivo koje kompetencije se razvijaju u 5. jedinici (označeni redak u tablici). Masno uokvireni stupac pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – označene su zbog njihove povezanosti sa sudjelovanjem u demokraciji. Retci u nastavku pokazuju povezanost s ostalim nastavnim cjelinama u ovom priručniku: koje kompetencije se razvijaju u tim nastavnim cjelinama, a koje su potpora učenicima u 5. jedinici?

Kako možemo koristiti ovu tablicu?

Nastavnici mogu upotrijebiti ovu tablicu kao alat za planiranje nastave ODGLJP na različite načine.

- Tablica pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju ODGLJP-u: nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i preskočiti ostale, jer zna da se neke ključne kompetencije, u izvjesnom smislu, razvijaju i u ovoj jedinici – na primjer, analiziranje problema, ocjenjivanje učinaka pravila, istraživanje važnosti osobne odgovornosti.
- Tablica pomaže nastavnicima iskoristiti sinergijske učinke koji pomažu da učenici uzastopno uvježbavaju važne kompetencije i to u različitim, međusobno povezanim kontekstima. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinira nekoliko nastavnih cjelina.

Jedinice	Dimenzije razvijanja kompetencije			Stavovi i vrijednosti
	Politička analiza i prosudba	Metode i vještine	Političko odlučivanje i djelovanje	
5.Pravila i zakon	Osnovna koncepcija institucionalnih okvira i oblici vlasništva	Timski rad, upravljanje vremenom. Usporedba. Odabir.	Društveni ugovor <i>ili</i> dogovor o predlaganju opcije.	Uvažavanje pravila i zakona radi civiliziranja sukoba
4. Sukob	Nepostojanje pravila dovodi do sukoba.		Savladavanje neformalnog okruženja sukobljenih interesa	
2.Odgovornost	Poticaji mogu snažno utjecati na naše ponašanje		Rješavanje dilema, utvrđivanje prioriteta.	Svijest o posljedicama naših odluka.
8.Sloboda	Ostvarivanje slobode traži sustav pravila radi zaštite slabijih.	Raspravljanje, objašnjavanje nečijeg stajališta.	Sloboda i formuliranje.	Međusobno uvažavanje.
6.Vlast i politika	Pravila i zakoni su važni alati za rješavanje problema i sukoba.		Kompromis, pokušaji i pogreške u procesima odlučivanja.	

5. NASTAVNA CJELINA: Pravila i zakoni – Kakva pravila najviše odgovaraju našim interesima?

Igra donošenja odluka

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/ ciljevi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
Lekcije 1. i 2. Zašto zajednici trebaju pravila?	Analitičko razmišljanje, planiranje zadataka. Prepoznavanje političkog problema. Sustav pravila je institucionalna kičma zajednice. Hijerarhija i umrežavanje – dva sustava pravila; javna i privatna imovina.	Učenici sastavljaju sustav pravila za svoju zajednicu. Učenici pripremaju svoja izlaganja.	Radni materijali za učenike 5.1, 5.2, 5.4. Preklopnik (<i>flipchart</i>) i flomasteri, projektor ili radni materijali.	Igra donošenja odluka. Rad na projektu.
3. lekcija Kakva pravila najviše odgovaraju našim interesima?	Analitičko razmišljanje: Usporedba na osnovu kriterija. Prosudba: odabir kriterija i ciljeva. Stavovi i vrijednosti: međusobno uvažavanje. Učinkovitost, kontrola moći, provedba pravila, izvedivost, poštenje.	Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoje prijedloge. Zadaća: učenici donose odluke o prijedlogu sustava i pravilima za raspravu na skupu.	Radni materijali 5.3, 5.4. Preklopnik (<i>flipchart</i>), ili alternative.	Izlaganja. Rasprava.
4. lekcija Rasprava na skupu.	Donošenje odluke. Kompromis, okvirni konsenzus.	Učenici nastoje donijeti jednoglasnu odluku. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.	Radni materijali za učenike 5.4-5.6.	Glasovanje. Nastavnikovo predavanje i rasprava.

1. i 2. lekcija

Zašto zajednica treba pravila?

Pravila su alati za rješavanje problema

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. Razvijanje kompetencije izravno upućuje na ODGLJP. Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju. Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis materijala je pomoć u pripremi nastavnog sata. Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Rad na projektu (suradnja, upravljanje vremenom, samokontrola učenja, orijentacija na proizvod, rješavanje problema. Analitičko razmišljanje, planiranje zadataka, prepoznavanje političkog problema.
Cilj učenja	Pravila i zakoni su moćni alati za utjecaj i nadzor nad ljudskim ponašanjem. Društvo bez sustava pravila može biti uništeno nekontroliranim sukobima između njegovih članova. Sustav pravila je institucionalna kičma zajednice. Osnovni odabiri: hijerarhija i umrežavanje – dva sustava pravila; javna i privatna imovina.
Zadaci za učenike	Učenici izrađuju sustav pravila za svoju zajednicu.
Materijali i sredstva	Radni materijali za učenike 5.1, 5.2, 5.4. Preklopnik (<i>flipchart</i>) i flomasteri, projektor ili radni materijali za učenike.
Metoda	Igra donošenja odluka, rad na projektu.
Raspored (1. lekcija)	1. Nastavnik uvodi zadatak. 20 min.
	2. Učenici formiraju grupe i rade na svom projektu. 20 min.
Raspored (2. lekcija)	3. Učenici rade na projektu. 40 min.

Informacije

Okruženje za igru slijedi načelo učenja kroz zadatke: učenici se suočavaju s problemom i trebaju pronaći rješenje. Obavješteni su o dijelovima procesa i vremenskom okviru i rade sami.

Igra zahtijeva od učenika da se vrate svojim ulogama članova zajednice i još jednom postanu igrači, do 4. lekcije. Međutim, sada učenici djeluju na različitoj razini razmišljanja i s novim zadatkom. Ogroman vremenski pritisak, koji je postojao za vrijeme ribarske igre, više nije problem.

Njihov novi zadatak je izraditi sustav pravila. Taj zadatak ima političku dimenziju: igrači trebaju donijeti odluku jer zajednica ne može opstati bez postojanja pravila. Učenici se upoznaju s politikom kao praktičnim poslom. Da bi se izbjegla pristrana rješenja, grupe trebaju uključiti pripadnike svih ribarskih sela i uzeti u obzir različita stajališta i iskustva.

Nastavnik ima ulogu voditelja igre. Učenici koji su zaduženi za materijale od nastavnika dobivaju radne materijale. Na početku druge lekcije, nastavnik na pet minuta uzima riječ.

Tom prilikom nastavnik dijeli nacrt pravila za raspravu u sklopu 4. lekcije. Nakon objašnjavanja postupka prije rasprave, 4. lekcija će teći glatko i ostatak će dovoljno vremena za osvrt koji je jako važan u učenju koje se zasniva na rješavanju zadataka. Ako učenici imaju pitanja ili prijedloge za poboljšanje pravila, mogu ih navesti tijekom druge lekcije i zajedno s nastavnikom odlučiti kako će riješiti svaki pojedini problem.

Opis 1. lekcije

1. Nastavnik uvodi zadatak

Učenici spontano iznose svoja iskustva s ribarskom igrom

Nastavnik ih odmah uspijeva angažirati potičući ih da se prisjete svojih iskustava s igranjem ribarske igre:

1. Opiši probleme s kojima si se suočio igrajući ribarsku igru.

Od učenika se može očekivati promišljanje o ciljevima koji se tiču održivosti. Ovisno o tome o čemu se raspravljalo, te o njihovom razumijevanju, govorit će i o teškoćama oko uspostavljanja ravnoteže između tih ciljeva i njihova ostvarivanja kroz dulje vremensko razdoblje. Moguć je široki raspon odgovora. Učenici mogu odgovarati jedan drugom dok nastavnik nadzire krug davanja ulaznih informacija.

2. Kaži svoje mišljenje o pokušajima rješavanja ovih problema.

To pitanje uključuje sve: ciljeve igrača, njihov način komuniciranja, njihovu volju i sposobnost da surađuju, dubinu razumijevanja problema, konačni ishod – uspjeh ili neuspjeh. Ako je potrebno, nastavnik umanjuje stavljanje naglaska na ovo opsežno pitanje.

Od učenika se mogu očekivati komentari o nepostojanju jasnih pravila. Ovisno o njihovim odlukama, možda su pokušali donijeti takva pravila.

Učenici mogu predlagati i neke pristupe: pravila zahtijevaju državnu vlast, ili najbolje funkcioniraju u malim sustavima neformalnog okruženja. Mogu raspravljati i o problemu privatnog ili javnog vlasništva nad ribljim zalihama. Nastavnik zapisuje komentare koji mogu biti povezani s Radnim materijalom za učenike 5.2.

Nastavnik ukratko opisuje zadatak.

Uvodno iznošenje ideja (*brainstorming*) osigurava kontekst za zadatak. Nastavnik objašnjava kako se ribarska zajednica suočila s ozbiljnim problemima zbog nepostojanja jasnog sustava pravila koji bi definirao način, a možda i cilj međusobnog djelovanja.

Iskustvo učenika s ribarskom igrom može se uopćiti:

- Nema ljudskog društva koje nije suočeno s nekim sukobom.
- Nijedno ljudsko društvo neće preživjeti ako nema međusobne suradnje.
- Nijedna zajednica ne može surađivati, niti rješavati svoje sukobe na miran način bez institucionalnog okvira koji postavlja određena pravila.
- Ta se pravila mogu zakonski provesti, ali moguća su i alternativna rješenja.

Učenici sada istražuju kakva pravila najviše odgovaraju zajednici. Vraćaju se ulozi pripadnika ribarske zajednice, no sada je igra drugačija. Postupaju kao autori tih pravila. U grupama sastavljaju pravila, uspoređuju ih i ocjenjuju te na kraju, na skupu, glasuju za sustav koji će vrijediti u njihovoj ribarskoj zajednici.

Plan donošenja odluka

Učenici dobivaju Radni materijal za učenike 5.1.

Nastavnik objašnjava da je igra model procesa političkog odlučivanja – posebnog procesa koji se sastoji od uvođenja osnovnih pravila, a ne proces koji se događa u već uspostavljenim okvirima.

Igra se nastavlja do 4. lekcije kada učenici prekidaju igru i osvrću se na stečeno iskustvo. Radni materijal 5.1 opisuje program i nudi informacije o tome zašto je korištena ova konkretna igra. U igri, kao i u stvarnosti, ono što je dobar okvir za zajednicu je praktično pitanje, a ne akademsko. Učenici trebaju odlučiti.

Nastavnik dijeli Radni materijal za učenike 5.2 kao vodič za neka ključna pitanja koja valja razmotriti. Ako su učenici tijekom *brainstorminga* iznijeli neke argumente koji se mogu povezati s tim radnim materijalom, nastavnik im na to skreće pozornost.

Ako su učenici spremni započeti, formiraju grupe.

2. Učenici rade na svom projektu (lekcije 1. i 2.)

Učenici formiraju grupe od po četiri do šest učenika. Članovi ribarskih posada naizmjenično pišu svoja imena na ploču ili preklopnik (*flipchart*), nastojeći da je njihova ribarska posada zastupljena preko barem jednog člana svake grupe. Nastavnik objašnjava da je važno uzeti u obzir različita iskustva i stajališta sve četiri posade. Nastavnik evidentira članove pojedinih grupa.

Članovi grupe najprije raspodjeljuju osnovne zadatke: 1-2 izlagača, 1-2 sastavljača, upravitelj grupe (predsjedavajući), kontrolori materijala i vremena, osoba koja sve prati. Grupe se sastaju oko školskih klupa koje su maksimalno udaljene jedna od druge. Kontrolor materijala prikuplja materijale za svoju grupu.

Učenici rade u grupama u drugom dijelu 1. lekcije i tijekom 2. lekcije.

Imaju slobodu planiranja svoga rada, uključujući domaću zadaću.

Opis 2. lekcije

Učenici razmjenjuju svoje ključne odluke

Na početku 2. lekcije, nastavnik moli svaku grupu da izvijesti o svojim ključnim odlukama – hijerarhiji ili umrežavanju – ili miješanom sustavu? Treba li postojati privatno ili javno vlasništvo nad ribljim zalihama? Ako su dvije ili više grupa donijele iste odluke, nastavnik ih potiče na razmjenu rezultata u nekom trenutku tijekom lekcije. Takva razmjena stajališta tijekom rasprave može biti vrlo korisna, jer se slični modeli mogu spojiti u jedan.

Grupama koje žele nastaviti samostalno raditi to treba i omogućiti.

Prethodni dogovor o proceduralnim pravilima

Kada nastavnik na početku druge lekcije uzme riječ, učenicima će podijeliti Radni materijal za učenike 5.4 i zamoliti grupe da pročitaju prijedloge i odluče jesu li prihvatljivi. Na kraju lekcije grupe pristupaju glasovanju. Ako postoje primjedbe ili pitanja, treba ih postaviti tijekom lekcije.

Grupe pripremaju svoja izlaganja

Osobe zadužene za materijale skupljaju materijale za izlaganja u okviru lekcije.

Nastavnik ne intervenira ako neka grupa kasni. Može podsjetiti grupu, da učenici trebaju biti spremni sa svojim izlaganjima prije nego što počne treća lekcija, što im daje priliku da kod kuće izvrše posljednje pripreme.

Nastavnik moli sastavljače da pripreme konačni prijedlog, napisan rukom ili na računalu - koji mogu potpisati svi pripadnici zajednice (vidi proceduralna pravila u Radnom materijalu za učenike 5.4).

3. Lekcija

Kakva nam pravila najviše odgovaraju?

Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoja rješenja

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. Razvijanje kompetencije izravno upućuje na ODGLJP. Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju. Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis materijala je pomoć u pripremi nastavnog sata. Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.	
Razvijanje kompetencije	Analitičko razmišljanje: usporedba na osnovu kriterija. Prosudba: odabir kriterija i ciljeva. Stavovi i vrijednosti: međusobno uvažavanje.
Cilj učenja	Učinkovitost, kontrola moći, provedba pravila, izvedivost, pravednost.
Zadaci za učenike	Učenici uspoređuju i ocjenjuju svoje nacрте prijedloga. Domaća zadaća: učenici donose odluke i pravila u obliku nacрта pripremljenog za skupštinu.
Materijali i sredstva	Radni materijali za učenike 5.3, 5.4; preklopnik (<i>flipchart</i>) (ili alternativa).
Metoda	Izlaganja. Rasprava..
Raspored	1. Učenici predstavljaju svoja rješenja. 20 min.
	2. Učenici uspoređuju svoje prijedloge. 15 min.
	3. Učenicima se zadaju dva domaća zadatka. 5 min.

Informacija

Nastavnik može otprilike predvidjeti kojim putem će učenici krenuti, no ništa više od toga. Ulazne informacije su za nastavnika nove jednako kao i za učenike. Bave se teškim pitanjima na koja se odgovara na različite načine, kao što se vidi iz prošlih i sadašnjih političkih sustava. Pripadnici zajednice traže rješenje koje najviše odgovara njihovim potrebama. Dogovaraju cilj, no mogu imati različite ideje o tome kako ga ostvariti.

Ova lekcija je vježba iz demokratske političke kulture.

Nastavnik treba poticati učenike na uspoređivanje i ocjenjivanje analitičke i praktične vrijednosti njihovih prijedloga, a i sam bi trebao to učiniti. Učenicima treba biti jasno da je davanje prednosti nekom konkretnom pristupu institucionalnog ustroja često povezano s iskustvom i vrijednostima. Ovo potonje nije otvoreno za raspravu ili obrazlaganje. Učenike treba poticati da ih izražavaju u atmosferi međusobnog uvažavanja. Hoće li zajednica na koncu prihvatiti njihov prijedlog, sasvim je nešto drugo.

Opis lekcije

1. Učenici iznose svoja rješenja

Grupe naizmjenično predstavljaju svoje prijedloge. Svi učenici koriste Radni materijal za učenike 5.3 kao alat za uspoređivanje.

Redoslijed izlaganja: grupe koje imaju neke zajedničke odluke izlažu jedna za drugom jer se tako mogu lakše uspoređivati. U tom slučaju se vrlo brzo pojavljuju dvije osnovne alternative.

2. Učenici uspoređuju nacrt prijedloga

Radni materijal za učenike 5.3 sadrži kriterije za usporedbu. Predstavljamo nekoliko mogućih kombinacija – no učenici će svojom kreativnošću doći i do drugih rezultata!

A. Osnove

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Model upravljanja	Državna vlast	Državna vlast	Umrežavanje	Mješoviti model
Oblik vlasništva	Javno vlasništvo	Privatno vlasništvo	Javno vlasništvo	Privatno vlasništvo
Tendencija	Centralizirano plansko gospodarstvo ili „zelena diktatura“	Tržišno natjecanje (kapitalizam) + „jaka država“ (zapadni model)	Kantonalni model, samostalna zadruga	Polu-samostalna zadruga; pravila o isporuci viška ribe zadrugi

B. Pravila

Ne postoji jasna povezanost nekih modela i pravila. Moguće su različite kombinacije. Neka od najvažnijih pitanja spomenuta su u Radnom materijalu 5.3:

- Je li je cilj definiran?
- Tko je ovlašten donositi odluke?
- Postoje li alati za provedbu pravila?
- Jesu li uključene mjere protiv zlorabe moći?

3. Učenici raspravljaju o prijedlozima

Učenici u raspravi primjenjuju kriterije na modele. Vjerojatno daju prednost modelima koji imaju isti osnovni pristup kao i njihov model, pa će se o razlozima njihova odabira raspravljati. Međutim, postoje neki kriteriji prema kojima se mogu ocjenjivati svi modeli. Ako se učenici na njih ne osvrnu, to može učiniti nastavnik:

- Cilj koji se odnosi na održivost: da li nacrt prijedloga osigurava potporu ribarima u ostvarivanju cilja održivosti? (Vidi Radni materijal za učenike 4.1.)
- Izvedivost: je li sustav pravila dovoljno jednostavan da bi bio razumljiv i primjenjiv u praksi?
- Pravednost: jesu li pravila pravedna?
- Demokracija i ljudska prava: da li pravila udovoljavaju standardima demokracije i ljudskih prava?
- Legitimnost: jednoglasna odluka o sustavu pravila jako je poželjna. Mogu li se pripadnici zajednice dogovoriti oko jednog sustava pravila?

4. Domaća zadaća: učenici odabiru

Nastavnik raspravu privodi kraju nekoliko minuta prije završetka nastavnog sata. Njegova uloga je rukovoditi igrom i objasniti učenicima da će se u zadnjoj lekciji sastati pripadnici zajednice radi usvajanja sustava pravila.

Učenici imaju za skupštinu dva zadatka:

Zadatak br. 1: izabrati nacrt pravila

Nema više vremena za iscrpnu raspravu. Stoga učenici za domaću zadaću trebaju donijeti odluku. Odluku trebaju donijeti, pa stoga trebaju biti spremni na kompromis. Okvir koji ispunjava neke osnovne kriterije je bolji od alternative prema kojoj treba nastaviti bez njega.

Učenici mogu dati prednost nekim osnovnim koncepcijama ili kriterijima i na taj način izvršiti odabir.

Trebaju pripremiti kratku izjavu kojom će privoliti ostale pripadnike zajednice da prihvate njihov najbolji model.

Zadatak br. 2: prihvatiti ili modificirati proceduralna pravila za sjednicu

Nastavnik objašnjava:

Ne samo sama zajednica, već i važan sastanak kao što je sjednica traži sustav pravila. Pripadnici zajednice se trebaju dogovoriti o tim pravilima prije početka skupa. Bez prethodnog dogovora, mogu se pojaviti teške situacije ako se članovi ne mogu dogovoriti oko glasovanja ili prebrojavanja glasova.

Radni materijal za učenike 5.4 sadrži nacrt proceduralnih pravila. Oni će biti prvi na rasporedu jer će se odmah primjenjivati. Učenici stoga trebaju prethodno definirati svoje mišljenje: prihvaćaju li nacrt onakav kakav jest, ili ga žele promijeniti?

4. lekcija

Sjednica

Članovi zajednice dogovaraju sustav pravila

Ova tablica sažima informacije koje su nastavniku potrebne za planiranje i izvođenje lekcije. Razvijanje kompetencije izravno upućuje na ODGLJP. Cilj učenja pokazuje što učenici znaju i razumiju. Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, bitni su sastavni dijelovi procesa učenja. Kontrolni popis materijala je pomoć u pripremi nastavnog sata. Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.		
Razvijanje kompetencije	Donošenje odluke.	
Cilj učenja	Kompromis, konsenzus oko sustava pravila.	
Zadaci za učenike	Učenici pokušavaju postići jednoglasnu odluku. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.	
Materijali i sredstva	Radni materijali za učenike 5.4-5.6.	
Metoda	Glasovanje. Nastavnikovo predavanje i rasprava.	
Raspored	1. Učenici održavaju skupštinu.	20 min.
	2. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.	20 min.

Informacije

Za učenike, sjednica radi konstituiranju osnivača je primjer sudjelovanja u demokraciji. Učenici su u ulozi ustavnih zakonodavaca. Sjednica zahtijeva sustav pravila koji učenici trebaju usvojiti prije njenog početka. Uz osiguranje strukture procedure, učenici mogu preuzeti potpunu odgovornost, uključujući predsjedavanje skupštinom.

Učenje kroz rješavanje zadataka uvijek zahtijeva promišljanje. Učenici mogu naučiti radeći samo ako razmišljaju o onom što rade, ili što su učinili. Zbog čega je to promišljanje/osvrt značajan? U toj fazi osvrta na učinjeno stječu se osnovne spoznaje. Učenici shvaćaju što se može generalizirati. U takvom slijedu učenja, učenici nauče zbog čega je zajednicama potreban institucionalni okvir da bi preživjele te o kojim problemima i rizicima treba voditi računa kada se vlastima dodjeljuje moć.

Kada je riječ o ovoj jedinici, predlažemo da nastavnik održi kratko predavanje kako bi stavio naglasak na spoznaju. Učenici odgovaraju na te ulazne informacije u raspravi i upitniku kojim se traže povratne informacije.

Opis lekcije

Način sjedenja u učionici

U oba dijela lekcije – sjednici i osvrtnu – učenici sjede u krugu, bez školskih klupa, ili su im klupe složene u četverokut. Predsjedavajući sjedi za katedrom, u blizini ploče ili preklopnika (*flipcharta*).

1. Učenici održavaju sjednicu

Učenici održavaju sjednicu u skladu s pravilima koja su dogovorili. Nastavnik promatra i sluša. Nastavnik ne treba ni na koji način intervenirati, osim ako učenici ne upadnu u ozbiljnije probleme (npr. nesporazum oko primjene pravila), što baš nije za očekivati.

Nastavnik prati učenike u igranju njihovih uloga. Koristi priliku da nastavak lekcije prilagodi iskustvu učenika.

2. Učenici se osvrću na stečeno iskustvo

Nastavnik u svom izlaganju sažima jedinice 4. i 5.

Učenici dobivaju Radni materijal za učenike 5.5 prije predavanja. U svom predavanju, nastavnik govori o tome što se dogodilo tijekom protekle dvije igre, ribarske igre i igre donošenja odluka. One su pokazale povijesni proces tijekom kojeg se društvo razvija u zajednicu koja ima svoj sustav pravila. Ovisno o izboru učinjenom na sjednici, društvo u ovoj fazi osniva državu s Ustavom i jasno definiranim zakonodavnim ovlastima te načinom provedbe zakona, ili pripadnici zajednice izabiru pristup umrežavanja, možda s ciljem izbjegavanja moguće zlorabe moći. Nastavnik prilagođava svoje izlaganje rezultatima igre. Uz ostalo, učenici su pokušali prevladati uzrok neprestanim sukobima u ribarskoj zajednici definiranjem politike održivosti.

Ovo je u osnovi proces modernizacije. Igre su ukazale na važnu paralelu s društvenom i povijesnom realnošću, ali i značajne razlike (vidi zaključke).

Učenici reagiraju na izlaganje

Ovakvo izlaganje nudi učenicima materijal za razmišljanje. Zahvaljujući igri, poznate su im sve činjenice. Ono što je novo i važno u fazi osvrta je ono što se može generalizirati i primijeniti na druge probleme i zadatke.

Učenici mogu postavljati pitanja koja olakšavaju razumijevanje i davati svoje komentare u smislu slaganja ili neslaganja.

Mogu postavljati pitanja o stvarima koje ih zanimaju. To otvara mogućnosti nastavniku i učenicima da zajedno planiraju daljnje lekcije i jedinice. Na primjer, što se može obrađivati u drugim nastavnim cjelinama ovog priručnika? Što se može povezati sa zahtjevima nastavnog programa? Koliko vremena imaju na raspolaganju? Zanima li učenike neki istraživački zadatak?

Možda će učenici predložiti ponovljeno igranje ribarske igre – ponavljanje nekoliko krugova uz primjenu faze promišljanja i razumijevanja koju su sada već dostigli.

Učenici daju svoje osobne povratne informacije

Nastavnik učenicima dijeli Radni materijal 5.6. To je upitnik koji učenicima pomaže osvrnuti se na proces učenja kroz koji su prošli. Njihovi odgovori sadrže važne informacije koje nastavniku pomažu da poboljša svoj budući rad. Ako učenici imaju portfolio, upitnik treba postati njegov sastavni dio.

Ako nastavnik želi čitati upitnike, nekim učenicima može biti draže da odgovaraju anonimno.